

Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler (Massive Open Online Courses - MOOCs) ve sayısal bilgi çağında yaşamboyu öğrenme fırsatı

Öğretmen Aras BOZKURT^a

^a Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uzaktan Eğitim ABD, Eskişehir, Türkiye 26470

Özet

Yirmi birinci yüzyılda teknoloji sadece gelişmekle kalmamış, günlük hayatımızın bir parçası olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda yalnızca bireyler ve toplumda değil; eğitimde de bir değerler dizisi (paradigma) değişimi yaşanmıştır. Bilgi toplumunda bu değişimlerin bir yansıması olarak yeni öğrenme ortamları ve yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bu değişimin sonuçlarından biri de bireylerin yaşamboyu öğrenme gereksinimini karşılayan Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerdir (KAÇD). Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler öğrenenlere geleneksel x-Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler, bağlantıcı (c-Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler) veya Melez Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler yaklaşımlarıyla sunulabilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı öyküleyici alanyazın taraması yöntemini kullanarak alanyazında yer alan dağıtık bulguların özetlenmesi ve sentezlenmesi; bu doğrultuda kitlesel açık çevrimiçi derslere yönelik görüş ve önerilerde bulunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Kitlesel açık çevrimiçi ders (KAÇD), Açık Ders Kaynakları (ADK), bağlantıcılık, yaşamboyu öğrenme, açık ve uzaktan öğrenme (AUÖ).

Abstract

In 21st. century, technology not only developed, but also became a routine of our lives. Within this direction, a paradigm shift has happened not only for society and individuals; but also for education. As a reflection to these changes, new learning environments and approaches appeared in the knowledge society. One of the result of these changes is Massive Open Online Courses (MOOC) which meet lifelong learning needs of the individuals. Currently, Massive Open Online Courses can be distributed to learners through traditional (xMOOC), connectivist (cMOOC) or hybrid (hybridMOOC) approaches. In this regard, the purpose of this study is to summarize and synthesize the distributed findings in the literature through narrative review and to provide opinions and recommendations concerning massive open online courses.

Keywords: Massive open online courses (MOOC), open educational resources (OER), connectivism, lifelong learning, open and distance learning (ODL).

Kaynak Gösterme

Bozkurt, A. (2015). Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler (Massive Online Open Courses - MOOCs) ve sayısal bilgi çağında yaşamboyu öğrenme fırsatı *AUAd*, 1(1), 56-81.

Giriş

Küreselleşmenin güçlü dinamiklerinden olan internet, web ve yeni teknolojilere dayalı *Bilgi ve İletişim Teknolojileridir* (BİT). Bu sayede, bireylerarası iletişim ve etkileşim olanakları artmış, insanların iletişim şekillerinde ve bilgiye erişim yollarında değişiklikler olmuş ve bu da yeni öğrenme yollarının ve ortamlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öğrenenler, edilgen alıcı konumundan bilgiyi üreten, şekillendiren, yeniden sentezleyen ve üreten kişiler haline gelmiştir.

Sayısal bilgi çağı olan 21. yüzyılda birey ve toplumların yapısında çok boyutlu bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bilginin kaynağı el değiştirmiş ve bireylerin bilgiye erişim için dış kaynaklara olan bağımlılığı azalmıştır. Öğrenme-öğretme eylemi, geleneksel eğitim sistemlerinin tekelinden çıkmıştır. BİT'lerin sağladığı olanaklarla öğrenme, yaşam boyu devam eden bir süreç haline gelmiştir. Dahası asıl sermaye olan bilgiye erişim kolaylaşmıştır. Bilginin yapısında ve bilgiye erişim olanaklarındaki değişiklikler, eğitim alanına da yansımıştır: Günümüzde öğretim merkezli anlayıştan, öğrenme merkezli anlayışa doğru bir farklılaşma yaşanmaktadır. Bu değişikliğin özünde *açıklık, esneklik, otonomluk, kişiselleştirilebilirlik* gibi günümüz ağ toplumu anlayışını özetleyen anahtar kavramlar vardır. Böylece öğrenme, zaman ve mekân bağlamında bağımsızlığını kazanmış, her zaman her yerde gerçekleşen, kesintisiz bir eylem haline gelmiştir. Bu düşüncenin bir yansıması olarak yaşam boyu öğrenme önem ve anlam kazanmıştır. Bir başka deyişle, başarı sürdürülebilir olduğu sürece değerli olmuştur. Yukarıda sıralanan tüm gelişmelerin sonucu olarak, Açık Ders Kaynakları (Open Educational Resources - OER) ile Kitlelesel Açık Çevrimiçi Dersler (Massive Open Online Course - MOOC) yirmi birinci yüzyıl öğrenenlerinin bilgi gereksinimini karşılayabilecek dönüşümler haline gelmişlerdir.

Açık Ders Kaynakları

Yaşam boyu öğrenme, hızla değişen günümüz dünyasında bireylerin ihtiyaç duydukları yeni ve güncel bilgi ve becerileri sağlayabildikleri bir anlayış olarak önem kazanmıştır (Sharples, 2000). Öğrenenlerin yaşam boyu öğrenme gereksinimlerini karşılamak için yükseköğretim ve diğer eğitim kurumları, sahip oldukları öğrenme içeriklerini kendilerinden talep eden öğrenenlerin erişimine açmaya başlamış ve bu bağlamda Açık Ders Kaynakları akademik çevreler tarafından eğitim sistemini yeniden şekillendirecek fırsatlar olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Özkul, 2008). Açık Ders Kaynakları hareketinin sonul felsefesi bilgiyi insanlığın ortak malı yapmaktır (Daniel, 2012).

İlk olarak Nisan 2001’de Massachusetts Institute of Technology (MIT) tarafından duyurulan Açık Ders Kaynakları projesi iki temel amaca hizmet etmektedir. Bunlardan birincisi; eğitmciler, öğrenciler ve bireysel öğrenenler için MIT’nin tüm ders kaynaklarına ücretsiz ulaşmayı sağlamaktır. Açık Ders Kaynakları projesinin ikinci amacı ise bu düşünce sisteminin dünya üzerinde geniş ölçüde etkisini artırmaktır. Bu düşünceden hareketle Açık Ders Kaynaklarını şu şekilde tanımlamak mümkündür (Carson, 2005):

- Ders formatında organize edilmiş, ücretsiz ve serbestçe ulaşılabilen, sayısal ortamda bulunan,
- kullanıma ve adaptasyona belli lisans koşulları (creative commons) ile açık ve
- tek başına sertifika ya da diploma vermek amacıyla kullanılmayan yüksek kaliteli eğitim kaynaklarıdır.

Bilginin salt sunumu Açık Ders Kaynakları ve diğer öğrenme kaynaklarıyla sağlanmasına karşın, öğrenme bilgi ile etkileşime geçmeyi gerektiren bir süreçtir. Bir planlama doğrultusunda tasarlandıkları sürece de etkili ve verimli olabilmektedirler. Bu düşünceden hareketle, belirli bir amaç çerçevesinde öğrenenlerin web ve internet teknolojilerini kullanarak öğrenmelerini sağlamak üzere ilk Kitleli Açık Çevrimiçi Ders *CCK08* adıyla, 2008 yılında kullanıma sunulmuştur (de Waard vd., 2011; Fini, 2009).

Yeni eğitim-öğretim biçimlerinin ortaya çıkması, yeni öğrenme yöntemleri arayışını beraberinde getirmiştir (McAuley, Stewart, Siemens ve Cormier 2010). Sürekli değişen dünyada insanları etkileyen bu değişiklikleri açıklayabilmek ve politika geliştirebilmek için yeni kuramlara ihtiyaç duyulmaktadır (Bell, 2011). Bu kuramlardan biri de ağlar üzerinde öğrenmeyi açıklayan bağlantıcılık (connectivism) yaklaşımıdır (Siemens ve Downes, 2008).

Bağlantıcılık (Connectivism)

Siemens ve Downes, 2008 yılında öğretime ihtiyaç duyulmayan veya öğretmenin kolaylaştırıcı rolünü üstlendiği formal (yapılandırılmış) eğitim kapsamı dışında olan bir öğrenme yaklaşımı ortaya koymuşlardır. Bağlantıcılık, geleneksel öğrenme kuramlarının sayısal çağda ağlar üzerinde öğrenmeyi açıklamakta yetersiz kaldığını, dolayısıyla bağlantıcılığın bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir (Siemens ve Downes, 2008). Bununla beraber, bağlantıcılık geleneksel öğrenme kuramlarını göz ardı eden bir yaklaşım değildir. Bağlantıcılık, geleneksel öğrenme ortamlarında davranışçı, bilişsel ve yapılandırmacı gibi yaklaşımların işe koşulabileceğini ifade ederken ağlar üzerinde bireysel ve örgütsel öğrenmeyi bağlantıcılığın açıklayabildiğini ileri sürmektedir (Bozkurt, 2014a).

Bağlantıcılık, sayısal çağın öğrenme kuramı olarak (Siemens, 2004) ağlar üzerinde öğrenmeyi açıklayan bir yaklaşımdır (Downes, 2011). Bağlantıcılığa göre bilgi, ağlar üzerinde dağıtık ve öğrenme ağları oluşturabilme ve ağlar arasında gezinebilme becerisiyle ilgilidir (Downes, 2012). Bağlantıcılık, bilginin öğretenden öğrenene aktarılmasıyla olamayacağını, bunun yerine katılımın önemli olduğunu, bilginin bireylerin öğrenme kaynaklarıyla etkin etkileşimi sonucu oluşabileceğini savunmaktadır (Kop, 2011). Bağlantıcı yaklaşımda öğrenenlerin bilgiyi aktarmak yerine, ağlar aracılığıyla bilginin kaynağı ile iletişime geçip doğrudan teması söz konusudur (Bozkurt, 2014a). Bilgi, bireylerin zihninde veya tek bir yerde değildir, bilgi web üzerinde dağıtık ve bireylerin bu yapı ile etkileşimi sonucunda bilgi oluşur. Bu duruma göre, ağlarla (networks) başlatılan diyalog küçük veya büyük olabilir; ancak, ağların bilgi edinimine sağlayacağı katkı *zengin, açık, otonom ve bağlantılı* olmaktadır (Downes, 2007a). Bağlantıcılığa göre öğrenmeyi artıran dört çeşit temel etkinlik vardır ve etkinliklere bu şekilde katılım göstermenin öğrenme sürecinde çok önemli olduğu belirtilmektedir (Kop, 2011):

- *Bir Araya Getirmek (Aggregation)*: Çeşitli sayıdaki içeriği okumak, izlemek veya dinlemek için kaynağına ulaşmak ve derlemek
- *İlişkilendirmek (Relation)*: İçeriği okuduktan, seyrettikten veya dinledikten sonra daha önce bilinenlerle veya eski deneyimlerle ilişkilendirmek
- *Oluşturmak (Creation)*: Anlamlandırma ve yansıtma sürecinden sonra internet üzerinden Web 2.0 araçlarını kullanarak kişiye ait bir ürün oluşturmak
- *Paylaşmak (Sharing)*: Öğrenenlerin oluşturdukları ürünleri ağ üzerinden diğer kişilerle paylaşmaları şekillendirmek

Nitel (eski yunan filozofisi) ve nicel bilgiye (Rönesans filozofisi) ek olarak *dağıtık bilgi* (distributed knowledge) üçüncü bir tür olarak tanımlanmaktadır (Levy, 2011). Bağlantıcılık yaklaşımını ortaya atan Siemens (2009), bu kavramı ağ benzeri yapı üzerindeki çevrimiçi etkileşimin yansıması olan bir öğrenme modeli olarak tanımlamaktadır. George Siemens'in bağlantıcılık kuramı üç farklı öğenin birleşiminden doğar: kaos teorisi (chaos theory), ağların önemi (importance of networks), karmaşa ve düzenin karşılıklı ilişkisi şeklindedir (the interplay of complexity and self-organization) (Siemens, 2004; 2006; 2009).

Bağlantıcılığa göre hemen hemen her şey bir düğüm olabilir. Düşünceler, duygular, başkalarıyla etkileşimler, yeni bir veri veya enformasyon da bir düğüm olabilir. Bu düğümlerin bir araya gelmesiyle ağ oluşturur. Ağ bir kez oluşturulunca bilgi bir alandan diğerine akar.

Düğümlerin arasındaki bağlantı ne kadar güçlüyse, bilgi akışı da o kadar güçlü olur. Bağlantıcılığın ilkeleri ise aşağıdaki gibidir (Siemens, 2004):

- Öğrenme ve bilgi, fikirlerin çeşitliliğinde yatar.
- Öğrenme, belirli düğümlerin veya bilgi kaynaklarının bağlanma sürecidir.
- Öğrenme, insan dışı uygulamalarda (durum veya ortamlarda) gerçekleşebilir.
- Öğrenme kapasitesi, şu anda bilinenden daha önemlidir.
- Öğrenmenin devamlılığını sağlamak için bağları devam ettirmeli ve beslemeliyiz.
- Alanlar, fikirler ve kavramlar arasındaki bağları görebilmek temel beceridir.
- Tüm bağlantıcı öğrenme etkinliklerinin amacı doğru, güncel bilgidir.
- Karar verme sürecinin kendisi bir öğrenme sürecidir. Neyin öğrenileceğine karar vermek ve yeni bilginin anlamı, değişen gerçekliğin bakış açısına göre değişebilir. Şu anda doğru olan, enformasyon ortamında kararlarımızı etkileyen değişikliklerden dolayı yarın yanlış olabilir.

Bağlantıcılık kuramında eğitim eski klasik sistemde olduğu gibi zincir halinde, aşamalı değildir. Bağlantıcılık'ta bağlar ve bu bağların düğümleri yani kesişme noktaları, ağı (network) oluşturur. Bilgi, bağların bir sonucu olarak ortaya çıkar (Mackness, Mak ve Williams, 2010). Geleneksel sistem doğrusal bir *fihrist* gibi, bağlantıcılık ise bir *ağ (network)* gibi düşünür (Bozkurt, 2013a).

Downes (2007a; 2007b; 2008; 2009), bağlantıcılığın ilkelerini kullanan bir çevrimiçi dersin özerklik (autonomy), çeşitlilik (diversity), açıklık (openness), bağlantılılık (connectedness) ve etkileşim (interactivity) özelliklerini göstereceğini ifade etmektedir. *Özerklik* ya da *otonomi* öğrenene nerede, ne zaman, nasıl, kiminle ve hatta ne öğreneceği konusunda karar verebilmesine olanak sağlar. *Çeşitlilik* aynı veya birbirine yakın değerleri / nitelikleri içermeyen (heterojen) bir yapıda olmasını ifade eder. Bu şekilde, düşünce bazında da çeşitlilik yaşanır. *Açıklık* kavramı her açıdan açıklığı ve esnekliği ifade eder. Açıklık, öğrenenin tüm süreç boyunca hiçbir engel ile karşılaşmamasıdır. *Bağlantılılık* ve *etkileşim* ise özerklik, çeşitlilik ve açıklık öğelerini mümkün kılan özelliklerdir (Mackness vd., 2010).

Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders: Tanım ve Kapsam

Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler, benimsedikleri yaklaşıma göre ön ekler olarak farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Bununla beraber Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders ifadesinde yer alan kavramlar aşağıdaki gibi açıklanabilir:

Kitlesele (Massive): Çok büyük, devasa anlamına gelen ilk kavram, genellikle iyi bilinen örneklerde yer alan büyük öğrenci sayılarıyla ilişkilendirilmektedir; ancak, yapılan bir Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler yüz öğrenenle olabileceği gibi 100.000'in üzerinde öğrenenle de sürdürülebilmektedir. Kitleselelik büyük miktardaki öğrenen sayısından ziyade, kapsam ile ilgili bir durumdur ve daha çok fiziksel kampüs sınırlarının dışında küresel mega sınıf kavramına dikkat çekmekte, öğrenenlerin farklılığından kullanılan araçların sayısına kadar çeşitliliği ve büyüklüğü vurgulamaktadır.

Açık (Open): Açıklık kavramı Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerin en önemli özelliğine vurgu yapmaktadır. Kitlesele Açık Çevrimiçi Ders sisteminin esnekliğine ve küresel mega sınıflar olarak açıklık felsefesini ifade etmektedir. Ağlar üzerinden yürütülen Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler, ağların sağladığı ve bilginin yayılımı konusunda önemli bakış açılarından biri olan açıklık felsefesini özümsemiş bir öğrenme modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Açıklık, bilgiyi talep eden bireyler ve bilgi kaynakları arasında sınırların ortadan kalktığı öğrenme yapısını ifade etmektedir. Bu düşüncelere ek olarak açıklık, öğrenenlerin Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerin sistemine katılmasını veya sistemden ayrılmasını; bu derslerin süresince etkileşim ve iletişimde bulunmasını; bilgi üretme veya tüketme özgürlüğünü ifade etmektedir.

Çevrimiçi (Online): Düzenlenen Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerin çevrimiçi ortamlarda, ağlar üzerinden bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu olanakları kullanarak yürütülmesini ifade etmektedir. Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerin küresel devasa sınıflar olarak ortaya çıkmasının en önemli unsurlarından biri de hiç şüphesiz internet, web ve diğer BİT'lerin sunduğu iletişim ve etkileşim fırsatlarıdır.

Ders (Course): Öğrenme içeriğinin akademik olarak yapılandırılmasını, eğitsel bir plan ve pedagojik yaklaşımlarla Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler içeriğinin tasarımıyla ifade etmektedir.

Küresel Mega Sınıflar ve Yaşam Boyu Öğrenme Fırsatı

Kitlesele Açık Çevrimiçi Ders fikrini ilk ortaya atan David Cormiers ve Bryan Alexandar isimli iki farklı girişimcidir (de Waard vd., 2011; Martin, 2012). Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler fikrine ait kavramları ilk uygulayan ve bu hareketin öncüleri olarak ortaya çıkan kişiler ise George Siemens ve Stephen Downes'tır (2008).

Siemens ve Downes (2008), öğretene ihtiyaç duyulmayan veya öğretenin kolaylaştırıcı rolünü üstlendiği formal (yapılandırılmış) eğitim kapsamı dışında olan bir öğretim yaklaşımı ortaya koymuştur. Bağlantıcılık sayısal çağda ağlar üzerinde öğrenmenin nasıl gerçekleştiğini

açıklayan bir öğrenme yaklaşımıdır (Siemens, 2004; Downes, 2012). Bağlantıcılık bilginin öğretenden öğrenene aktarılmasıyla olamayacağını, bunun yerine katılımın önemli olduğunu, bilginin bireylerin öğretim kaynaklarıyla aktif etkileşimi sonucu oluşabileceğini savunmaktadır (Kop, 2011).

Siemens ve Downes bağlantıcılık kuramı ile örtüşebilecek bir ders formatı üzerinde çalışırken bu yaklaşıma uygun bir öğrenme ortamı tasarlamaya karar vermişler ve ortaya Kitlese Açık Çevrimiçi Ders fikri çıkmıştır. Bu çalışmanın sonucunda CCK08 olarak bilinen ve bağlantıcılık yaklaşımına göre yapılandırılmış Connectivism and Connective Knowledge adlı ilk ders yapılmıştır (de Waard vd., 2011; Fini, 2009). CCK08 isimli ders 2008 yılı eylül ve aralık aylarında yapılmıştır. CCK08, ders kredisi karşılığı yirmi dört öğrenci için verilen bir ders iken, dersin açık ve çevrimiçi ders olarak yapılandırılmasıyla 2200 öğrenenin kayıt yaptırdığı kitlese bir ders haline gelmiştir (Mak, Williams ve Mackness, 2010). CCK08 dersinin yakaladığı başarı üzerine Kitlese Açık Çevrimiçi Derslere olan ilgi hem eğitimcilerin, hem yükseköğretim kurumlarının hem de özel kâr amaçlı kurumların ilgisini çekmiştir.

Kitlese Açık Çevrimiçi Ders olarak tasarılan ders içeriği web üzerinde tek bir yerde yapılandırılmaz, bunun yerine farklı araçlar kullanılır. Kitlese Açık Çevrimiçi Dersler katılımcıların ağlar üzerinden tam erişimi için gerekli tüm özellikleri taşır, herkese açıktır ve katılımı genellikle ücretsizdir. Çoğunlukla yüksek sayıda katılımcı vardır, bu sayı genellikle beş yüz kişiyi aşar. Bir Kitlese Açık Çevrimiçi Ders yapısı içerisinde her birey sisteme ücretsiz katılır, içerik oluşturur, etkileşime geçer, analiz eder ve öğrenme ihtiyacına göre kazanımlarını yansıtır (Koutropoulos vd., 2012; McAuley vd., 2010). Kitlese Açık Çevrimiçi Ders sisteminde öğrenenler kolaylaştırıcı (facilitator) görevi üstlenir. Katılımcılar ise hem öğrenen hem de sağladıkları katkı ile öğrenen konumundadırlar (Rodriguez, 2012; Norvig, 2012). Bu durumu Siemens (2006) *öğrenen öğretendir, öğrenen öğrenendir, öğrenen öğretendir* döngüsüyle açıklanmaktadır. Kitlese Açık Çevrimiçi Ders sisteminde öğrenenlerin dört çeşit etkinlikte bulunması beklenmektedir (Levy, 2011):

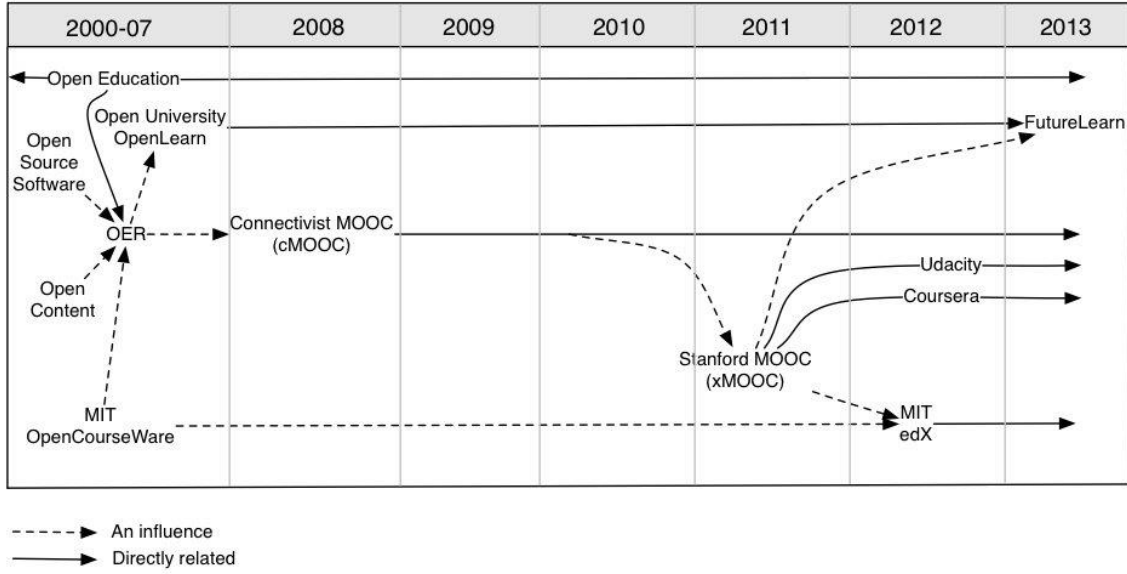
- değişik kaynaklara ulaşmak,
- kaynakların izini sürmek, eriştiği kaynakları bir araya getirmek,
- kişisel hesaplar oluşturmak, kendi düşüncelerini bir araya getirip yeni anlayışlar geliştirmek ve
- son olarak diğer öğrenenlerin de yaptığı gibi ortaya çıkardıkları ürünleri paylaşmaktır.

Görüldüğü üzere öğrenme etkinliğinin ağlar üzerinde bir yansıması olarak açık ders malzemeleri ve diğer kaynaklar bilgi kaynağı; Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler ise öğrenme ortamları olarak görev yapmakta; yaşam boyu öğrenme için harika fırsat ve deneyimler sunmaktadır.

Kitlesele Açık Çevrimiçi Ders Türleri

Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslere artan ilgi sonucu farklı modeller ortaya çıkmıştır. Çoğu yönden ortak özelliklere sahip olmalarına karşın, özellikle benimsedikleri pedagojik yaklaşımlar açısından Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler birbirlerinden ayrılmaktadır. Siemens'e göre iki tür Kitlesele Açık Çevrimiçi Ders türü vardır. Bunlardan ilki Siemens'in 2008 yılında başlattığı, bağlantıcı yaklaşım çerçevesinde oluşturulan *c-Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerdir (cMOOC)*. Diğer tür ise genellikle büyük kurumlar tarafından yürütülen ve büyük mali bütçelere sahip olan Coursera ve EDx gibi *x-Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerdir (xMOOC)* (Siemens, 2012b). *cMOOC*, *connectivist MOOC* ifadesinin kısaltmasıdır; buna karşın *xMOOC* ise *extension MOOC* ifadesinin kısaltması olarak kullanılmaktadır. Ayrıca son zamanlarda *cMOOC* ve *xMOOC* modellerini bir arada ardışık veya paralel şekilde sunan, karma öğrenme yaklaşımını benimseyen ve daha geniş bir katılımcı yelpazesine hitap eden melez Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler (Hybrid MOOC) ortaya çıkmaya başlamıştır.

c-Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler yaratıcılığı, özerkliği ve sosyal ağları ön plana çıkarıp bağlantıcı yaklaşımı benimserken; *x-Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler* video sunumları, kısa sınavlar gibi araçları kullanarak içeriği sunmakta ve geleneksel öğrenme yaklaşımlarını tercih etmektedirler. Başka bir ifadeyle, *c-Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler* bilginin üretimi ve artırılmasına odaklanırken, *x-Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler* bilginin tekrarına ve sunumuna odaklanmaktadır. Melez Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler ise her iki yaklaşımı da benimseyerek öğrenenlere daha geniş bir yelpazede seslenmekte ve bu anlamda farklı Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler deneyimlerinin yaşanmasına olanak tanımaktadırlar. Benimsedikleri pedagojik yaklaşım açısından kıyaslandıklarında, *c-Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerin* bir ağ gibi düşünüp bağlantıcı bir yaklaşımı, *x-Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerin* ise doğrusal bir düşünce yapısıyla hiyerarşik bir yapıyı benimsedikleri gözlenmektedir (Bozkurt, 2013a). Açık Ders Kaynaklarının ortaya çıkması, bu hareketin Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersleri tetiklemesi ve devamında farklı örneklerinin çıkararak nasıl ayrıştığı Şekil 1.'de kısaca özetlenmiştir.

Şekil 1. Kitleli Açık Çevrimiçi Derslerin (MOOCs) ortaya çıkışı ve gelişimi (Yuan, ve Powell, 2013)

İlk olarak 2008 yılındaki ilk dersi takip eden Kitleli Açık Çevrimiçi Dersler şunlardır: PLENK2010 (2010), MobiMOOC (2011), EduMOOC (2011), Change11 (2011/12), DS106 (2011/2012) and LAK12 (2012). Bu MOOC'ların konuları ise *connectivism and connective knowledge (CCK)*, *personal learning environments and networks and knowledge (PLENK)*, *Online learning for today and tomorrow (EduMOOC)*, *Education, Learning and Technology (Change11)*, *Learning Analytics (LAK12)*, *the more technically involved on mobile learning (MobiMOOC)* ve *Digital Storytelling (DS106)* şeklindedir.

c-Kitleli Açık Çevrimiçi Derslerin yakaladığı başarı üzerine bu eğilimin gerisinde kalmak istemeyen üniversiteler ve farklı platformlar tarafından düzenlenen, ücretsiz veya sertifika için talep edilen bir ücret karşılığı alınabilen çok sayıda x-Kitleli Açık Çevrimiçi Dersler ortaya çıkmıştır (Yuan ve Powell, 2013). Söz konusu bu eğilimin sonucu olarak ortaya çıkan x-Kitleli Açık Çevrimiçi Dersler platformları genellikle ABD kökenlidir ve dünya çapında milyonlarca öğrenciye sahiptir: Coursera, EdX, Udacity ve Khan Academy MOOC sağlayan öncü ve iyi bilinen platformlara örnek olarak verilebilir. Bu yarışa dâhil olmak isteyen Avrupa kökenli girişimler ise İngiliz Açık Üniversitesi (Open University -OU UK) tarafından tasarlanan FutureLearn ve EADTU (The European Association of Distance Teaching Universities) tarafından kullanıma sunulan Avrupa Birliği destekli Kitleli Açık Çevrimiçi Ders platformlarıdır. Ayrıca, Udemy, CourseSites, MOOC2Degree, Canvas Network, P2PU, Thinkful ve Iversity dikkat çeken diğer Kitleli Açık Çevrimiçi Dersler platformlarıdır.

Katılımcılar ve Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersleri Bırakma (Drop Out) Oranları

Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler ortamlarında binlerce hatta yüzbinlerce öğrenen olabilmekte ve genellikle yüksek kayıt, yüksek sistemden ayrılma ve düşük ders tamamlama oranları gözlenmektedir. Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders sisteminde bir şeyler öğrenmek için herhangi bir önkoşul yoktur. Kayıt olmak ve öğrenmeye dair isteğin olması yeterlidir. de Waard vd.'ne göre (2011) bu sistemde genellikle üç çeşit katılımcı tipi vardır:

- *Sessiz Katılımcılar (Lurking Participants)*: Sadece dersi takip etmek, ders kayıtlarını seyretmek veya mevcut ders kaynakları arasında dolaşmak gibi pasif katılım şekilleri gösterirler. Bu katılımcıların amacı öğrenme ortamında neler olup bittiğini görmektir.
- *Orta Derecede Aktif Katılımcılar (Moderately Active Participants)*: Birkaç konu ile ilgilenirler ve o konu başlığı altındaki kişilerle etkileşimde bulunurlar. İlgili konu hakkında derinlemesine bilgi sahibi olurlar, not ve deneyim paylaşımında bulunurlar ve sorularına yanıt alırlar.
- *Yüksek Derecede Aktif Katılımcılar (Memorably Active Participants)*: En azından beş veya altı konuya katılım gösterirler. İlgili konuda öneri geliştirirler, akran ve uzman yardımı alırlar.

Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders katılımcılarının durumunu *90-9-1 kuralı* çok iyi açıklamaktadır. 90-9-1 kuralı McConnell ve Huba (2006) tarafından web ortamında katılımcıların etkin olma düzeylerini açıklamak için ortaya atılmıştır. Buna göre web ortamında katılımcıların %90'ı içeriği tüketen sessiz katılımcılardır. %9'u içeriği geliştirirler ve katkı sağlarlar. Geriye kalan %1'lik kısım ise içerik oluşturan üst düzey etkin katılımcıdır. Buna göre Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders ortamında bulunan öğrenenleri gösterdikleri katılım düzeyine göre;

- üreticiler ve aktif katılımcılar,
- katkı sağlayıcılar ve içerik geliştiriciler
- tüketiciler ve sessiz katılımcılar

şeklinde sınıflamak mümkündür. Cormier ve Siemens (2010), eğitimcileri en rahatsız eden konunun, öğrenenlerin sistemden ayrılma (drop out) oranlarının yüksekliği olduğunu belirtmektedir. Siemens (2012a), ayrıca Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler ilk başladığında katılımın yüksek olduğunu ama süreç devam ettikçe sistemden ayrılma oranlarının da arttığını ifade etmektedir. Diğer taraftan Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders süreci devam ettikçe sistem

tarafından yapılacak bildirimlere abone olanlarının da arttığı belirtmiştir. Siemens bu durumu sessiz katılımcıların (lurker) tahmin edilenden fazla olmasına bağlamaktadır.

Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler ve Yaşam Boyu Öğrenim Fırsatı

Fiziksel sınırların ve uzaklığın anlamını yitirdiği; küreselleşmenin, gelişmenin ve ilerlemenin dinamiklerinden biri olduğu 2010'lu yıllarda bilgi önem kazanmış, yaşam boyu öğrenmeye olan ilgi ve talep de bu bağlamda artmıştır (Bozkurt, 2014a; 2014b). Öğrenmeye yönelik anlayışın değişmesi yaşam boyu öğrenme kavramının önem kazanmasına neden olmuş ve öğrenme, hayatın her aşamasında süren bir yaşam biçimi olarak insanların hayatında yerini almıştır (Bozkurt, 2014a).

Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler bir yaşam boyu öğrenme deneyimidir ve sayısal çağın bize sunduğu fırsatları BİT'ler aracılığıyla derleyerek öğrenenlere sunmaktadır. Bilginin sürekli değiştiği ve yenilediği sayısal bilgi çağında yaşam boyu öğrenme, küresel dünya vatandaşlarının da kendilerini yenilemeleri ve öğrenme ihtiyaçlarını gidermeleri açısından önemlidir. Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders ortamlarının öğrenenlerden beklediği tek ön koşul *öğrenme isteği*dir. Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler, bireylere hem yaşam boyu öğretim fırsatı sunmakta hem de farklı yaklaşımlarla bireylere araştırmayı, öğrenmeyi, öğrendiklerini analiz etmeyi ve öğrendiklerini yansıtmayı öğretmektedir.

Kısacası, 21. yüzyılda, öğrenme her zaman yapılandırılmış şekilde olmamakta, yarı yapılandırılmış ve hatta yapılandırılmamış ortamlarda bile öğrenme gerçekleşebilmektedir. Öğrenme, sadece yapılandırılmış biçimde eğitim ve kurumsal yapının kapsamında olmamakta, açık ve uzaktan öğrenmenin temel felsefesi olan *her zaman, her yerde, herkes için eğitim* anlayışıyla hayatın hemen hemen her anında herhangi bir yerde açık veya gizil bir şekilde gerçekleşebilmektedir.

Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerin Tasarım Adımları

Tasarlamadan önce hangi tür Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders ile sürece devam edileceğine karar vermek önemlidir. Daniel (2012) ve Bates (2012) x- Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerin geleneksel eski öğretim yöntemlerini sunduklarını belirtmektedirler. x-Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler kitlesellik, açıklık ve çevrimiçi olma özelliklerine rağmen içeriğin sunumu konusunda geleneksel yöntemleri sunmaktadır. İçeriğin sunumu ve benimsenen öğrenme yaklaşımı noktasında c- Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerden tamamıyla farklılık göstermektedir.

- *x-Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerin Tasarımı*: Bu derslerin temel özelliği içeriğin geleneksel biçimde sunulmasıdır ve düzenlenmesi daha kolaydır. Bu dersleri

düzenlemek için yapılması gerekenler, geleneksel öğretim adımları ile aynıdır; ancak, öğretim ortamı ve öğrenenlerin sayısı fazladır.

- *c- Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersleri Tasarlamak*: Bu dersler, bilginin üretimi ve yaratılmasına odaklanır. Öğrenme kaynakları ve öğrenme ortamı dağıtıktır. Bunun için c-Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler sosyal ağları ve diğer Web 2.0 araç, ortam ve servislerini kullanır. Öğrenen bağımsız ve özerktir.

Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerin Tasarımında Önemli Noktalar

Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler genel olarak geleneksel öğretim sistemlerinden farklıdır ve bu derslerin tasarımında planlamadan önce yaşanan değişimi anlamak gerektiği ifade edilmektedir. Masters (2011), Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerin tasarımına ilişkin şunları söylemektedir.

- Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler, çevrimiçi eğitim evriminde bir aşamadır.
- İçerik, ağlara dağıtılmıştır.
- Öğreticinin rolü değişmiştir.
- Öğrenenin etkin katılımı önemlidir.
- Öğrenenler bağımsızdır ve genellikle göz önünde değildirlir.
- Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerin sonul bir hedefi yoktur; ama öğrenenlerin ihtiyaçlarını gidermek doğrultusunda kendi hedefleri vardır. Program çıktılarını katılımcılar oluşturur.
- Öğrenenler, başka öğrenenler ve materyallerle etkileşime geçerler.
- Sonul bilgi, sürecin sonunda ortaya çıkacaktır. *Doğru* ve *gerçek* kavramları katılımcıların uzlaşması sonucu ortaya çıkmaktadır.
- Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler içerisinde bilgi çoğalabilir ve şekil değiştirebilir.
- Bilgi kimseye ait değildir.

Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler tasarlamadan önce dikkat edilmesi gereken durumlar ve öneriler ise şu şekildedir (Siemens, 2012c).

- 1) *Konu ve Katılımcılar*: Uzmanlığınız ve ilginiz olan bir konu seçiniz, konu için bir gereksinim olmasına dikkat ediniz, öğretiminizi çevrimiçi uygulayınız. Hedef kitlenizi belirleyiniz: Öğrenciler, akademisyenler veya herhangi bir kitle...

- 2) *Öğretim Yapacak Kimseler*: Öğretim sürecini işbirliği içerisinde yürütünüz, size destek olabilecek farklı ülkelerden, farklı alanlardan kişiler ile bağlantı kurunuz, konuk konuşmacılar çağırınız.
- 3) *İçeriği Belirlemek*: Mümkün olduğunca erişime açık kaynaklar, çoklu ortam araçları, videolar, metinler, benzetim kullanınız. Öğrenenlerin içerik yaratabileceği alanlar yaratınız ve öğrenenlere fırsat veriniz. İçeriği diyalogun ana amacı olmaktansa tetikleyicisi ve başlangıcı olarak kullanınız.
- 4) *Etkileşim Alanlarını Belirlemek*: Farklılaştırılmış ortamlar (etiketlemeler vb.), odaklanmalar (forumlar, e-postalar vb.), dağıtılmış biçimler (bloglar, sosyal medya vb.) kullanınız.
- 5) *Etkileşimi Belirlemek (Eşzamanlı/Eşzamansız)*: Eşzamanlı çalışmalar yapınız ve katılımcılarınızın içeriğe her zaman erişebilmesi için dersi kaydediniz. Eşzamansız içerik hazırlayınız. Etiketlemeler kullanınız.
- 6) *Kendi Bulunurluğunuzu Planlamak*: Çevrimiçi açık bir derste ders tasarlayıcısı, merkezdeki temel düğüm (node) olmamasına karşın, göz ardı edilmemesi gereken önemli bir düğümdür. Program tasarlayıcısı farklı ortamlarda varlığını göstermelidir. Oluşturulan iletişime ağırlıklarını koymadan etkin olmalıdırlar.
- 7) *Öğrenen Etkinlikleri*: Öğrenenlerin içerik yaratmasına fırsat tanıyınız ve öğrenenleri bu yönde teşvik ediniz.
- 8) *Duyurmak ve Yaygınlaştırmak*: Öncelikle mevcut kitleye (öğrencileriniz, meslektaşlarınız) duyuru yapınız ve programı ağlar aracılığıyla yaygınlaştırınız.
- 9) *Tekrarlamak ve Geliştirmek*: Katılımcıların düşüncelerine önem veriniz, ihtiyaç duyduğunuzda gerekli düzenlemeleri yapınız. Süreç ile ilgili düşüncelerinizi yansıtınız.

Bu maddelere ek olarak de Waard (2011), katılımı arttırmak için akreditasyon ve sertifikasyonun önemini vurgulamıştır. CCK08 örneğinde olduğu gibi Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler karşılığında ders kredisi verilmesi, sistemden ayrılma oranlarını azaltabilir. Bu yüzden gerekli düzenlemelerinin ve evrak işlerinin Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler öncesinde yapılmasında yarar vardır. Siemens (2012c) da on beş ve üzeri katılımcı varsa Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersi başlatmak için gerekli adımların gerçekleştirilmiş olduğunu belirtmektedir.

Kitlesele Açık Çevrimiçi Ders Araçları

x-Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler genellikle belirli bir platform üzerinden verilen, öğrenme içeriğinin yapılandırıldığı öğrenme fırsatlarıdır ve aşağıda belirtilen çevrimiçi araçlar ve servisleri kullanılır.

- *Web sayfası/öğrenme platformu:* Ders izlencesinin, ders içeriğinin ve tartışma ortamlarının bir araya toplandığı; merkezietçi ve yapılandırılmış öğrenme platformlarıdır. Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler sürecinin resmi platformları, sistem üzerine bütünleştirilmiş sunum araçları, forum, wiki sayfaları, ölçme değerlendirme araçları barındırabilirler ve sosyal ağ uzantılarına yönelik bağlantılar ile öğrenenleri ilgili sayfalara yönlendirebilirler. Bununla beraber, aşağıda belirtilen diğer araçlar da Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler koşul şeklinde kullanabilirler. c-Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersler üzerinde yapılan öğretim şekli dağıtık olduğu için ders içeriğine göre farklı araçlar kullanılabilir. Kullanılacak araçlar hedef gruba, dersin içeriğine ve etkileşimin seviyesine göre belirlenebilir. Bilinen ve yaygın olarak kullanılan araçları seçmek idealdir. Bu şekilde öğrenen yeni sistemleri öğrenmek, kayıt olmak veya kullandığı sistemlerle ilişkilendirmek için fazladan çaba harcamak durumunda kalmaz (de Waard, 2011).

Bir Kitlesele Açık Çevrimiçi Dersi yürütmek için kullanılabilcek çevrimiçi araç türleri ve bu türlere verilebilecek örnekler şu şekilde olabilir (de Waard 2011; de Waard vd., 2011)

- *Çevrimiçi Gruplar:* Çevrimiçi gruplar kullanılarak grup üyelerine günlük, haftalık veya farklı periyotlarda mesaj gönderilebilir, istenilen konularda grup üyeleri haberdar edilebilir. Bu tür gruplar özellikle bir konu üzerinde tartışmak için idealdir. *Google Groups* ve *Facebook Groups* bu araçlara örnek olarak verilebilir.
- *Mikro Günlük Sayfaları:* Mikro günlük sayfaları üyelere kısa mesajlar göndermek için idealdir. Hastag'lar (#) kullanılarak belirli konularda arama yapılabilir. Mikro günlük sayfaları hızlı bir şekilde fikir paylaşımı ve bir konu üzerindeki eğilimleri görmek için uygundur. *Twitter* ve *Paper* 'li bu araçlara örnek gösterilebilir.
- *Sosyal Ağlar:* Sosyal ağlar özellikle sayısal yerliler arasında popüler iletişim araçlarıdır. Bir içeriği yayınlamak, belirli konuları tartışmak, duyuru yapmak için kullanılabilir. Bunun yanında katılımcıların birbirleri ile iletişime geçmeleri ve sanal bir topluluk oluşturmaları açısından önemli olabilir. Kendi aralarında sağlanacak iletişim, sosyal bulunuşluğu ve aidiyet duygusunu artıracaktır. Facebook sayfaları veya program adına açılacak bir Facebook profili bu amaç için kullanılabilir.

- *Yer İşareti Araçları:* Yer işareti araçları katılımcılara sağlanan kaynakların organize edilmesi ve tek bir yerden dağıtılması açısından faydalı olabilir. Kitlesele Açık Çevrimiçi Ders tasarımcısı kullanılabilen kaynakları bir kez düzenledikten sonra, katılımcılar istedikleri zaman içeriklere ulaşabilirler. *Delicious* bu araçlara bir örnek olarak verilebilir.
- *Wiki'ler:* İçeriği değiştirilebilen web araçları, ders programını oluşturmak ve paylaşmak için uygun araçlardır. İçeriği okumak ve değiştirmek, bunun için kullanıcılara yetki vermek ve de yapılan değişiklikleri takip etmek mümkündür. *Wikispase* ve diğer wikiler bu araçlara örnek olarak verilebilirler. *WikiVersity* veya *WikiEducator* ile oluşturulan içerikleri daha sonra kullanmak ve güvenli bir şekilde korumak da mümkündür.
- *Sanal Eşzamanlı Sınıflar:* Öğrenenlerin ders yöneticisiyle birebir eşzamanlı etkileşime geçebileceği eğitim ortamlarıdır. Ayrıca içeriği kaydedip eşzamansız şekilde de yayınlarak esneklik sağlanabilir. Sanal sınıf araçları, Kitlesele Açık Çevrimiçi Ders tasarımcılarının anında iletişimin avantajlarından faydalanmalarını sağlayabilir. *Blackboard, Sakai, Collaborate, Canvas, Wiziq* ve *Big Blue Button* bu araçlara örnek olarak verilebilir.
- *Çoklu ortam Sunum Araçları:* Çoklu ortam sunum araçları hem tasarımcı hem de katılımcılar tarafından hazırlan içeriklerin, Kitlesele Açık Çevrimiçi Derslerde sunulması için kullanılabilir. Bunlara örnek olarak görüntü ve ses içeriğinin paylaşılabilceği *YouTube*, imajların paylaşılabilceği *Flickr* örnek olarak verilebilir.
- *Web Günlükleri (Bloglar):* Web günlükleri tasarımcının düşüncelerini yansıtmayı, sürece ilişkin izlenimlerini belirtmesi ve katılımcıların bu konulara kendi yorumları ile katkıda bulunabilmesi açısından önemli olabilir. Web günlükleri öğrenen-öğreten arasındaki iletişimi sağlamak ve katılımcılardan geri bildirim almak için ideal araçlardır. *Google Blogger* bu amaç için kullanılabilen araçlara örnek olarak verilebilir.
- *Forumlar:* Katılımcıların içerik oluşturabilecekleri, paylaşımında bulunabilecekleri ve sınıflandırılmış başlıklar altında görüş alışverişinde bulunacakları bir forum sayfası birlikte kullanılabilir.
- *Bulut Bilişim Araçları:* Bulut bilişim araçları ile doküman paylaşmak çok kolaydır. Katılımcılara internetin olduğu her yerden istenilen dokümanlara paylaşım imkânı verir. *Google Drive* ve *Drop Box* bu araçlara örnek olarak verilebilir.

- *RSS Araçları*: Web ortamında dağınık olan farklı beslemeleri (feed) bir araya toplamak için ideal araçlardır. RSS bağlantısı yapılan diğer kaynaklarda neler olup bittiğini anlamak için kullanılabilir. Bir tıklama ile tüm kaynaklara ulaşılabilir. *Feedster*, *gRSShopper* ve *Technorati* bu araçlara örnek olarak verilebilir.

Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders Platformlarında Ölçme ve Değerlendirme

Çevrimiçi ortamlarda, özellikle de yüzbinlerce öğrenenin olduğu Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders platformlarında ölçme ve değerlendirme tartışmalı bir konudur. Ölçme ve değerlendirme konusunda yaşanan en büyük tartışma neyin ne kadar ölçüldüğü ve çevrim içi ortamlarda öğrenenlerin kopya çekme veya intihal yapma ihtimalidir.

c-Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler genellikle öğrenme odaklıdır ve öğrenenler kendi kendileri veya akranları tarafından değerlendirilmektedir. X-Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler ise genellikle çoktan seçmeli test sorularına verilen cevapların otomatik olarak değerlendirildiği veya bunun yanında değerlendirmenin diğer öğrenenler tarafından yapıldığı akran değerlendirmesi şeklindedir. Bazı uygulamalar da dersin genel değerlendirmesi sürecine katarak içeriğin belirli bir oranda izlenmesini ön koşul olarak sunabilmektedir. Çoktan seçmeli soruların olduğu testler otomatik olarak değerlendirilmekte, öğrenenler birden fazla bu değerlendirmelere katılabilmekte, ancak her tekrar sonrası ilgili testin başarı notunda eksiltmeye gidilmektedir. Akran değerlendirmesinde ise değerlendirme yapan öğrenenlere kural ve ölçekler sunularak, değerlendirme ölçütlerinin daha sağlıklı bir şekilde yapılması amaçlanmaktadır.

x-Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler platformlarında çoğunlukla ders içeriğinin takibi, otomatik değerlendirilen çoktan seçmeli testler ve akran değerlendirmesinin farklı oranlarda genel değerlendirme notuna katkısı hesaplanarak farklı stratejilerle ölçme ve değerlendirme işlerinin etkililiğini artırmaya çalışmaktadır. Belirlenen düzeyi geçen öğrenciler katılım belgesi almaktadır. Belirli bir ücret karşılığında ise katılım belgelerine takip edilebilir kodlar yerleştirilerek gerekli durumlarda ilgili kurum tarafından verilen belgenin onaylanması sağlanmaktadır.

Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler ve Destek Hizmetleri

Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslere katılan öğrenci sayısı çok fazla olmakta, bazen yüzbinlere ulaşabilmektedir. Bununla beraber sistemden ayrılma oranları da aynı şekilde çok yüksek olabilmektedir (Cormier ve Siemens, 2010). Bu derslere katılan öğrenenlerin özellikleri de farklılık göstermektedir. Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerde katılımcılar aktif veya pasif

şekilde hareket edebilirler ve pasif katılımcılar (lurker) genellikle çoğunluktadırlar (de Waard vd., 2011). Dolayısıyla destek hizmetleri öğreneni sistemde aktif tutmaya çalışmalı ve Kitlese Açık Çevrimiçi Dersler boyunca ihtiyaçlarını karşılayabilir şekilde tasarlanmalıdır. Öğrenenlerin öğrenme içeriği, öğretene ve diğere öğrenenlerden uzakta olduğu sistemlerde destek hizmetleri önemli bir unsurdur (Bozkurt, 2013b).

Rowntree (1992) ve Thorpe (2003) uzaktan öğrenenlerin programın öncesinde, program sırasında ve program sonrasında destek hizmetlerine ihtiyaç duyabileceklerini belirtmektedir. Thorpe, çevrimiçi öğrenmede sınırların geleneksel sisteme göre daha belirsiz olduğunu, dolayısıyla çevrimiçi öğrenenler için sürece dair işlevsel bir destek hizmetleri sınıflandırmasının daha uygun olabileceğini belirtmektedir (Thorpe, 2003). Bununla beraber Kitlese Açık Çevrimiçi Derslerde öğrenenlerin özerkliği ve güdüsü önemli bir özelliktir. Bu nedenle, verilebilecek destek hizmetleri, programın yapısal çerçevesinden daha çok, sürece yönelik olarak öğrenenin özerkliğini ve güdüsünü artıracak şekilde belirlenmeye çalışılmıştır.

- *Kitlese Açık Çevrimiçi Dersler öncesi:* Bu aşamada öncelikli amaç öğreneni programa dair bilgilendirmektir. Programa katılan öğrenenlerin programa ait konuları önceden bilmesi hazır bulunuşluğu artıracaktır. Bunun için program öncesinde programı tanıtan, programın amacını, süresini, ön koşul yeterlilikleri ifade eden, gerekli donanım ihtiyacını ve teknik yeterlilikleri belirten bilgilendirme yapılabilir. Ayrıca program öncesinde ön kayıt yaptıran katılımcılara yapılacak anketler aracılığıyla beklentiler ve yeterlilikler ölçülerek, bu ölçütlere uygun olarak dersler tasarlanabilir.
- *Kitlese Açık Çevrimiçi Dersler Esnasında:* İkinci evre kendi içerisinde iki aşamayı barındırır.
 - *Başlangıç Aşaması:* Bu aşamada uyum, sistem araçlarının ve sistemin tanıtımı, izlenecek takvime dair bilgilendirme yapılabilir.
 - *Başlangıç sonrası:* Bu süreçte katılımcılara e-danışmanlık, katılımcıların program sağlayıcılara erişimi gibi hizmetler sağlanabilir. Kitlese Açık Çevrimiçi Dersler, bir eğitim kurumu tarafından sağlanıyorsa çevrimiçi kütüphane gibi hizmetlere katılımcılara verilecek bir şifre ile erişim hizmeti sunulabilir.
- *Kitlese Açık Çevrimiçi Dersler Sonrasında:* Bu dersler belirli bir zaman diliminde sunulan programlar olmasına karşın, içeriğe erişimin programlar bittikten sonra da devam ettiği görülmektedir. Programları bittikten sonra öğrenme içeriklerine erişim

ve hazırlık aşamasında akredite çalışması yapıldı ise kredi transferi ve sertifikasyon konularında destek sağlanabilir.

Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders hazırlanmadan önce aşağıdaki adımlar takip edilebilir. Programın içeriği, amacı ve hedef kitleye göre ihtiyaç duyulan adımlar planlanan Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler için uyarlanabilir. Bu adımlar, Tablo 1.'de özetlenmiştir.

Tablo 1			
<i>Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders tasarımı adımları.</i>			
Planlama	<ul style="list-style-type: none"> Konu ve katılımcılar Öğretim yapacak kimseler İçeriği belirlemek Etkileşim alanlarını belirlemek Etkileşimi belirlemek (eşzamanlı/eşzamansız) <i>Kendi</i> bulunurluğunuzu planlamak Öğrenen etkinlikleri Duyurmak ve yaygınlaştırmak Tekrarlamak ve geliştirmek Akreditasyon veya sertifikasyon 		
Türleri	c-Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler (bilginin üretimi ve artırılması)	x-Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler (bilginin tekrarı ve sunumu)	Melez Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler (c ve x-Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerin karışımı)
Araçlar	<ul style="list-style-type: none"> Çevrimiçi gruplar Micro günlük sayfaları Yer işareti araçları İçeriği değiştirilebilen web araçları Bulut bilişim araçları RSS araçları Sanal eşzamanlı sınıflar Sosyal ağlar Çoklu ortam sunum araçları Web günlükleri (Bloglar) Forumlar Farklı hizmetleri tek yerde toplayan Web sayfaları/platformlar 		
Ölçme ve değerlendirme	<ul style="list-style-type: none"> Katılımın değerlendirilmesi Çoktan seçmeli soruların otomatik değerlendirilmesi Akran değerlendirmesi 		
Destek Hizmetleri	Öncesinde	Programın amacı, ön koşul yeterlilikler, katılımcıların beklentileri	
	Sırasında	<i>Başlangıç aşaması</i>	Oryantasyon
		<i>Başlangıç sonrası</i>	E-danışmanlık, program sağlayıcılara erişim, dış kaynaklara erişim.
	Sonrasında	Kaynaklara erişim, akreditasyon ve sertifikasyon	

Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersleri Güçlü ve Sınırlı Yönleri

Yaşam boyu öğrenmenin ve bireysel öğrenme ihtiyaçlarını karşılayabilmenin yeni bir seçeneği olan Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerin bazı üstünlükleri vardır:

- Küresel bir platformda işbirliğine dayalı bilgi paylaşımına olanak tanır.
- Yapıları esnek öğrenme modeli ile öğrenme fırsatları yaratır ve öğrenenin kendi hızında ilerlemesine olanak tanır.
- Eğitimde fırsat eşitliği yaratması açısından önemlidir.
- Yaşam boyu öğrenmenin niteliğini artırır.
- İlgi duyulan veya bir gereksinim olarak ortaya çıkan öğrenme ihtiyacını karşılamak için hem kişisel hem de profesyonel gelişime olanak sağlar.
- Derslere katılmak için internet bağlantısı olan ve bilgisayar özelliği taşıyan bir araç yeterlidir.
- Bilgiye erişmek ve belirli bir konuda eğitim alabilmek için fiziksel sınırları ortadan kaldırır.
- İçeriğe Kitlese Açık Çevrimiçi Ders sırasında veya sonrasında erişmek mümkündür.
- İlgi duyulan konuda itibarlı üniversiteler veya eğitimciler tarafından verilen eğitimleri almak ve bunu sertifikalandırmak mümkündür.
- Kitlese Açık Çevrimiçi Derslerin yapılarında konuya ilgi duyan öğrenenler için içeriğe erişmek ücretsizdir.
- Öğrenenler öz değerlendirme, akran değerlendirmesi, mutlak değerlendirme veya bağıl değerlendirme fırsatlarını yakalayarak kendilerini sınavabilirler ya da hiçbir değerlendirmeye tabi olmadan içeriğe erişebilirler.
- Ücretsiz Web 2.0 araç ve hizmetleri ile eğitimciler geleneksel öğrenme sistemlerine göre çok daha fazla öğrenene ulaşabilme fırsatı yakalayabilirler.
- Herhangi bir yere kurumsal kayıt yaptırma veya gerçek bilgileri kullanma zorunluluğu yoktur.
- İsteddiği takdirde her yaşta öğrenen Kitlese Açık Çevrimiçi Ders fırsatlarından yararlanabilir.
- Geleneksel öğrenme yaklaşımlarını benimsemeyen öğrenenler için farklı öğrenme olanakları sağlar.
- Yerel veya küresel bağlamda erişebileceğiniz kitlelerin sayısı çok büyüktür.
- Bilginin sürekli katlanarak arttığı değişen ve gelişen dünyada bireylere bilgi ve becerilerini güncelleme fırsatı sağlar.
- E-öğrenme için uygun olduğu kadar mobil öğrenme ve ulaşılabilir öğrenme için de uygundur.
- Ulaşılabilen kitlelerin sayısı düşünüldüğünde maliyet olarak çok ekonomiktir.

Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerin sahip olduğu bazı sınırlılıklar ise şu şekilde sıralanabilir:

- Sistemden ayrılma oranı yüksektir
- Akredite sorunları vardır.
- Öz-denetimli ve öz-yönelimli öğrenenler için daha uygundur.
- Öğrenenin kendi öğrenme sorumluluğunu almasını beklenmektedir.
- Öğretenle etkileşim ve iletişim olanakları sınırlı; akranlarla daha yüksektir.
- Temel sayısal okuryazarlık bilgisi ve internet erişimine olanak tanıyan bilgisayar veya benzeri bir araca ihtiyaç duyulur.
- Yüz yüze öğrenme ortamlarının sağladığı sosyalleşme, uygulama ve anında dönüt deneyimlerini sağlamada sınırlılıklara sahiptir.
- Etkili bir zaman yönetimi gerektirir.
- Bir eğitim sonrası bir katılımcının kazandığı niteliklerin ne olduğuna dair soru işaretleri vardır.
- Geleneksel esnek olmayan öğretim programlarına alışan öğrenenler, sisteme alışana kadar zorluk çekebilir.

Sonuçlar

Açık ve uzaktan öğrenme prensiplerine ve amaçlarına uygun olarak ortaya çıkan ve BİT'lerin sağladığı olanakları kullanarak küresel büyük sınıfların oluşturulabilmesine olanak sağlayan Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler milenyum nesli için ağlar üzerinde esnek ve açık bir öğrenme modeli üzerine kurulmuş öğrenme fırsatları sunmaktadır. Kitlesel Açık Çevrimiçi Derslerin sağladığı en büyük üstünlük ise öğrenmeye istekli herkesin yapılandırılmış bir öğrenme sistemi içerisinde bilgiye kendi öğrenme ihtiyaçları doğrultusunda erişebilmesidir.

Kitlesel Açık Çevrimiçi Dersler sağladıkları üstünlüklerin yanında yükseköğretim kurumlarının izledikleri politikaları gözden geçirmesini sağlamıştır. Ayrıca, öğrenme kaynaklarını ve öğretim elemanlarını öğrenenlerin hizmetine sunma olanağını sağlamışlardır. Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders yenilikçi bir öğrenme modeli olarak ağlar üzerinde 21. Yüzyıl gereksinimlerine cevap verebilen çevrimiçi öğrenme stratejileri ve pedagojik yaklaşımlar geliştirilmesi gerekliliğini de hissettirmiştir.

Öneriler

Çevrimiçi öğrenme ortamları öğrenenlere genellikle geleneksel öğrenme sistemlerine göre daha esnek bir öğrenme fırsatı sunmaktadır. Sistemden ayrılma da bu esnekliğin bir parçası olarak ele alınabilir. Çevrimiçi öğrenen yeni sistemleri denemekte ve ihtiyacını karşıladığı oranda sisteme devam etmekte veya sistemden ayrılmaktadır. Başka bir ifadeyle, bireyselleştirilmiş özerk öğrenmenin baskın olduğu bu tür sistemlerde öğrenenler bir anlamda kendi keşif, uyum ve karar verme süreçlerini şekillendirmektedir. Tüm bu sürecin sonunda sistemin sağladığı esnekliği kullanarak sisteme devam etmekte veya sistemden ayrılmakta ve başka bir öğrenme ihtiyacını gidermek için farklı bir sisteme yönelmektedir. Ayrıca öğrenenlerin hiçbir ücret ödemediği tek bir tıkla sisteme girdikleri bu tür çevrimiçi öğrenme ortamlarında tek bir tıkla da sistemden ayrılabilmelerinin mümkün olması, öğrenenlerin sistemden ayrılma oranlarını açıklayabilecek sebeplerdir.

Bu durumlara ek olarak her ne kadar öğrenme odaklı olup katılımcıların genellikle bu yönde bir beklentisi olmasa da Kitleli Açık Çevrimiçi Derslerin akredite edilmesi öncelikle ele alınması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir yükseköğretim kurumunun kendi düzenlediği Kitleli Açık Çevrimiçi Dersleri akredite etmemesi sıklıkla gözlenen, çelişkili bir durumdur. Özellikle bu dersleri düzenleyen yükseköğretim kurumlarının belirli platformlar aracılığıyla ücretsiz sertifikaların yanında belirli bir ücret karşılığında geçerliliği olan sertifikalar düzenlemeye başlaması ilerleyen zamanlarda akredite çalışmalarına daha fazla yer verileceğine yönelik bir izlenim yaratmaktadır. Yükseköğretim kurumları bu konuda bir tutum geliştirerek öğrenenlere yaşam boyu öğretim kapsamında küresel fırsatlar sunabilmelidir.

Kitleli Açık Çevrimiçi Dersler öğrenme modeli hala gelişmekte olan ve yeni yaklaşımların denendiği deneysel bir öğrenme modelidir. Bütünsel bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde sahip olduğu üstünlükler ve sınırlılıklarla beraber gelecek vadedilen bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Sadece yaşam boyu öğrenenlerin öğrenme ihtiyacını karşılamamakta, sayısal bilgi çağında bilginin sunulmasına, üretilmesine ve yayılmasına olanak sağlamaktadır.

Kaynakça

- Bates, T. (2012). *What's right and what's wrong about Coursera-style MOOCs?* <http://www.tonybates.ca/2012/08/05/whats-right-and-whats-wrong-about-coursera-style-moocs> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Bell, F. (2011). Connectivism: Its place in theory-informed research and innovation in technology-enabled learning. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 12(3), 98-118. <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/902/1664> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Bozkurt, A. (2013a). Açık ve uzaktan öğretim: Web 2.0 ve sosyal ağların etkileri. *Akademik Bilişim 2013*, Akdeniz Üniversitesi, 23-25 Ocak, Antalya. https://www.academia.edu/2536910/Acik_ve_Uzaktan_Ogretim_Web_2.0_ve_Sosyal_Aglarin_Etkileri Erişim tarihi: 25.12.2014
- Bozkurt, A. (2013b). Mega üniversitelerde öğrenci destek hizmetleri. *Akademik Bilişim 2013*, Akdeniz Üniversitesi, 23-25 Ocak, Antalya. https://www.academia.edu/2536907/Mega_Universitelerde_Ogrenci_Destek_Hizmetleri Erişim tarihi: 25.12.2014
- Bozkurt, A. (2014a). Ağ toplumu ve öğrenme: Bağlantıcılık. *Akademik Bilişim 2014*, 5-7 Şubat 2014, Mersin Üniversitesi, Mersin. https://www.academia.edu/6240707/Ag_Toplumu_ve_Ogrenme_Baglanticilik Erişim tarihi: 25.12.2014
- Bozkurt, A. (2014b). Ağ toplumu ve bilgi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(4), 510-525.
- Carson, S. (2005). *MIT OCW program evaluation findings report*. <http://ocw.mit.edu/OcwWeb/Global/AboutOCW/evaluation.htm> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Cormier, D., & Siemens, G. (2010). The open course: through the open door-open courses as research, learning, and engagement. *Educause Review*, 45(4), 30.
- Daniel, J. (2012). Making sense of MOOCs: Musings in a maze of myth, paradox and possibility. *Journal of Interactive Media in Education*, 3. <http://www-jime.open.ac.uk/jime/article/viewArticle/2012-18/html> Erişim tarihi: 25.12.2014
- de Waard, I. (2011). *MOOC guide*. <http://moocguide.wikispaces.com/0.+Home+Intro+to+MOOC> Erişim tarihi: 11.12.2011

- de Waard, I., Koutropoulos, A., Özdamar Keskin, N., Abajian, S. C., Hogue, R.; Rodriguez, C.O., & Gallagher, M. S. (2011). Exploring the MOOC format as a pedagogical approach for mLearning. Proceedings from *mLearn 2011*, Beijing, China. http://mlearn.bnu.edu.cn/The_Ten_Outstanding_Papers.html
- Downes, S. (2007a). An introduction to connective knowledge. In T. Hug, (Ed.): *Media, Knowledge & Education - Exploring new Spaces, Relations and Dynamics in Digital Media Ecologies. Proceedings of the International Conference* (pp. 77-102). Innsbruck: Innsbruck University. <http://www.downes.ca/post/33034>. Erişim tarihi: 25.12.2014
- Downes, S. (2007b). *What connectivism is*. <http://halfanhour.blogspot.com/2007/02/what-connectivism-is.html> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Downes, S. (2008). *Connectivism: A theory of personal learning*. <http://www.slideshare.net/Downes/connectivism-a-theory-of-personal-learning> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Downes, S. (2009). *Connectivism dynamics in communities*. <http://halfanhour.blogspot.com/2009/02/connectivist-dynamics-in-communities.html> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Downes, S. (2011). *'Connectivism' and connective knowledge*. http://www.huffingtonpost.com/stephen-downes/connectivism-and-connecti_b_804653.html Erişim tarihi: 25.12.2014
- Downes, S. (2012). *Connectivism and connective knowledge: Essays on meaning and learning networks*. http://www.downes.ca/files/books/Connective_Knowledge-19May2012.pdf Erişim tarihi: 25.12.2014
- Fini, A. (2009). The technological dimension of a massive open online course: The case of the CCK08 course tools. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 10(5), 1-26. <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/643/1410> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Kop, R. (2011). The challenges to connectivist learning on open online networks: Learning experiences during a massive open online course. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 12(3), 19–38.
- Koutropoulos, A., Gallagher, M. S., Abajian, S. C., de Waard, I.; Hogue, R. J., Özdamar Keskin, N., & Rodriguez, C. O. (2012). Emotive vocabulary in MOOCs: Context & participant retention. *European Journal of Open and Distance Learning*. <http://www.eurodl.org/?p=Special&sp=init2&article=507> Erişim tarihi: 25.12.2014

- Levy, D. (2011). Lessons learned from participating in a connectivist massive online open course (MOOC). In Y. Eshet-Alkalai, A. Caspi, S. Eden, N. Geri. and Y. Yair (Eds.), *Proceedings of the Chais Conference on Instructional Technologies Research 2011: Learning in the Technological Era* (pp. 31-36). The Open University of Israel, Raanana. http://www.openu.ac.il/research_center/chais2011/download/f-levyd-94_eng.pdf Erişim tarihi: 25.12.2014
- Mackness, J., Mak, S., & Williams, R. (2010). The ideals and reality of participating in a MOOC. *The Seventh International Conference on Networked Learning*, Aalborg, Denmark. <http://www.lancs.ac.uk/fss/organisations/netlc/past/nlc2010/abstracts/PDFs/Mackness.pdf> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Mak, S., Williams, R., & Mackness, J. (2010). Blogs and forums as communication and learning tools in a MOOC. Paper presented at *the Seventh International Conference on Networked Learning*, Aalborg, Denmark.
- Martin, F. G. (2012). Will massive open online courses change how we teach?. *Communications of the ACM*, 55(8), 26-28.
- Masters, K. (2011). A brief guide to understanding MOOCs. *The Internet Journal of Medical Education*, 1(2), doi: doi:10.5580/1f21.
- McAuley, A., Stewart, B., Siemens, G., & Cormier, D. (2010). *The MOOC model for digital practice*. http://www.elearnspace.org/Articles/MOOC_Final.pdf Erişim tarihi: 25.12.2014
- McConnell, B., & Huba, J. (2006). The 1% rule: Charting citizen participation. *Church of the Customer Blog*. http://www.churchofthecustomer.com/blog/2006/05/charting_wiki_p.html Erişim tarihi: 25.12.2014
- Norvig, P., (2012). The 100,000-student classroom. *TED TALKS*. http://www.ted.com/talks/peter_norvig_the_100_000_student_classroom.html Erişim tarihi: 25.12.2014
- Özkul, A., E. (2008). Açık eğitim kaynakları girişimi ve ulusal açık ders malzemeleri konsorsiyumu. *XIII. Türkiye'de İnternet Konferansı*. 22-23 Aralık 2008, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. <http://inet-tr.org.tr/inetconf12/bildiri/56.doc> Erişim tarihi: 25.12.2014

- Rodriguez, O. (2012). MOOCs and the AI-Stanford like courses: Two successful and distinct course formats for massive open online courses. *European Journal of Open and Distance Learning*, 15, <http://www.eurodl.org/index.php?p=current&article=516> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Rowntree, D. (1992). *Exploring open and distance learning*. London, UK: Kogan Page.
- Sharples, M. (2000). The design of personal mobile technologies for lifelong learning. *Computers & Education*, 34(3), 177-193.
- Siemens, G. (2004). Connectivism: A learning theory for the digital age. *elearnspace*. <http://www.elearnspace.org/Articles/connectivism.htm> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Siemens, G. (2006). *Knowing knowledge*. <http://www.knowingknowledge.com> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Siemens, G. (2009). *What is connectivism?* https://docs.google.com/Doc?id=anw8wkk6fjc_14gpbqc2dt. Erişim tarihi: 25.12.2014
- Siemens, G. (2012b) MOOCs are really a platform. *Elearnspace*. <http://www.elearnspace.org/blog/2012/07/25/moocs-are-really-a-platform/> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Siemens, G. (2012c). *Designing, developing and running (massive) open online courses*. <http://www.slideshare.net/gsiemens/designing-and-running-a-mooc> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Siemens, G., & Downes, S. (2008). *Connectivism & connected knowledge*. <http://ltc.umanitoba.ca/connectivism> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Siemens, G., (2012a). The best learning of my life. *Elearnspace*. <http://www.elearnspace.org/blog/2012/02/28/the-best-learning-of-my-life/> Erişim tarihi: 25.12.2014
- Thorpe, M. (2003). Collaborative online learning: Transforming learner support and course design. In A. Tait and R. Mills (Eds.), *Rethinking learner support in distance education* (pp. 198-211). London, UK: RoutledgeFalmer.
- Yuan, L., & Powell, S. (2013). *MOOCs and open education: Implications for higher education*. Bolton, UK: CETIS. <http://publications.cetis.ac.uk/wp-content/uploads/2013/03/MOOCs-and-Open-Education.pdf> Erişim tarihi: 25.12.2014

Yazar Hakkında

Öğretmen Aras BOZKURT

Yazar Muğla Üniversitesi Turizm ve Otelcilik, Anadolu Üniversitesi Halkla İlişkiler programlarından ön lisans, Anadolu Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği programından lisans ve Anadolu Üniversitesi Uzaktan Eğitim bölümünden yüksek lisans derecesine sahiptir. Yazar Anadolu Üniversitesi Uzaktan Eğitim bölümünde doktora eğitimine devam etmekte ve MEB'e bağlı bir kurumda İngilizce ve Bilişim Teknolojileri Formatör öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Aras BOZKURT yetişkin ve K12 öğrencilerine yönelik eğitim-öğretim deneyimine sahiptir. Yazarın ilgi alanları e-öğrenme, çevrimiçi etkileşim, uzaktan eğitim, sosyal ağlar, oyunlaştırma, sayısal kitaplar ve yaşam boyu öğrenmedir.

Posta adresi: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uzaktan Eğitim ABD
Yunusemre Kampüsü, Eskişehir, Türkiye 26470
GSM: +90 505 854 4404
Eposta: arasbozkurt@gmail.com
URL: <http://about.me/arasbozkurt>